

УДК 371.315:8111.112.2

ТЕТЯНА КОРОЛЬ

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI В МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЧИТАННІ

У статті розглянуто специфіку організації та реалізації контролю англомовної компетентності в читанні у загальному процесі підготовки майбутніх філологів-перекладачів з позицій особистісно-діяльнісного підходу та з урахуванням ролі читання як одного із ключових видів мовленнєвої діяльності, необхідних для здійснення письмового, зорово-усного та усного перекладу з аркуша.

***Ключові слова:** англомовна компетентність у читанні, майбутні перекладачі, контроль, сприйняття тексту, розуміння тексту, інтерпретація тексту, перекладацький аналіз тексту, письмовий переклад, усний переклад з аркуша*

Підготовка висококваліфікованих філологів-перекладачів як надійних посередників в умовах різнопланової міжкультурної комунікації є одним із пріоритетних напрямків роботи вітчизняних вищих навчальних закладів на даному

етапі розвитку глобалізованого суспільства. Це, з одного боку, пояснюється зростанням попиту на фахівців у галузі перекладу на сучасному ринку праці, а з іншого – спричиняє суттєве підвищення вимог до якості їхньої професійної підготовки з огляду на наростання конкуренції серед колег та варіювання запитів як безпосередніх, так і опосередкованих замовників перекладацьких послуг. Загальновідомо, що підготовка будь-якого фахівця, у тому числі й майбутнього перекладача, має базуватися на науково обґрунтованому та ретельно розробленому методичному забезпеченні.

У зв'язку з цим методика викладання перекладу як спеціальності на разі переживає своє бурхливе становлення та розвиток, про що переконливо свідчить значна кількість вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок у цьому напрямку. На наш погляд, усі ці дослідження умовно розподіляються на три основні групи: 1) власне праці з методики навчання перекладу та його окремих видів / аспектів (А.І. Алешина, Д.А. Алферова, Н.М. Гавриленко, Т.В. Ганічева, Ю.В. Гоман, Р.С. Дорохов, Ж.В. Живова, В.Д. Ігнатенко, Т.Г. Кириченко, Є.В. Красильнікова, Л.К. Латишев, Л.О. Максименко, О.М. Матвєєва, Л.Л. Нелюбін, А.С. Ольховська, Т.Д. Пасічник, О.Р. Поршнева, М.І. Прозорова, Я.Г. Фабрична, В.С. Ходирєв, Л.В. Циган, Є.О. Червінко, Л.М. Черноватий, К.О. Шевелько та ін.); 2) методичні пошуки як супутній компонент перекладознавчих студій (роботи І.С. Алексєєвої, В.І. Карабана, В.Н. Комісарова, І.В. Корунця, Л.К. Латишева, З.Д. Львовської, В.І. Провоторова, Я.Й. Рецкера, А.Л. Семенова, І.І. Халєєвої та ін.); 3) розробка методик формування у майбутніх перекладачів тих чи тих компонентів іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності.

Слід зауважити, що саме останній напрямок представлений найменшою кількістю праць. Так, Т. П. Василенко, Н.С. Казанцева та І.І. Данилова, Е. А. Горбач займаються проблемами формування лексичної й граматичної компетентностей майбутніх перекладачів відповідно. Тоді як Я. А. Крапчатова запропонувала методику само- й взаємоконтролю рівня сформованості у студентів-філологів англomовної компетентності в аудіюванні. Такий вибір предмету дослідження видається цілком виправданим, адже мовні лексична та граматична компетентності перекладача мають певну специфіку формування, є універсальними й вихідними для реалізації будь-якого виду перекладу й так чи інакше функціонують на різних етапах його реалізації, тоді як належний рівень сформованості мовленнєвої компетентності в аудіюванні є необхідною передумовою належного виконання усного послідовного чи синхронного перекладу.

Відповідно, методика формування мовленнєвої компетентності у читанні також має становити неабиякий інтерес з точки зору якісної професійної підготовки майбутніх перекладачів, оскільки, як слушно зауважив Л. Л. Нелюбін [3, с. 149], переклад є вторинним явищем, що базується на сформованості рецептивних та репродуктивних видів мовленнєвої діяльності, зокрема – читанні. Попри чималу кількість праць, присвячених розробці методик навчання іншомовного читання студентів різних немовних спеціальностей (Барабанова Г. В., Буран А. Л., Григоренко І. М., Гутарева Н. Ю., Мерцалова С. Л., Романова Н. Ю., Серова Т. С., Філімонова Л. М., Циммерман Г. О., Романюк Ю. В., Малюга О. С., Douglas D.) та вчителів іноземних мов (Герасименко М. Д., Корейба І. В., Британ Ю. В.), питання формування англomовної компетентності в читанні у майбутніх перекладачів все ще залишається відкритим.

Аналогічна ситуація тим паче спостерігається стосовно методик організації контролю рівня сформованості у цього контингенту як перекладацької компетентності загалом (виняток складають лише окремі праці: Л.В. Циган,

Floros G., Liu M., Bühler H. та деякі інші), так і компетентності в англомовному читанні зокрема. Тож саме аналіз особливостей організації та реалізації контролю рівня сформованості у майбутніх перекладачів англомовної компетентності в читанні з урахуванням умов навчання в сучасному ВНЗ та специфіки подальшого функціонування цього виду мовленнєвої діяльності у процесі розв'язання перекладацьких завдань і видається досить актуальним та становить мету цієї публікації.

Перш за все, маємо визначити роль та місце англомовного читання у структурі перекладацької діяльності, що дозволить з'ясувати ті специфічні особливості, які мають враховуватися в процесі його формування й контролю у ВНЗ. Під перекладом розуміємо особливий вид когнітивно-креативної діяльності, що ґрунтується на аудіюванні чи читанні, з одного боку, та говорінні й письмі – з другого, є ситуативно зумовленим і передбачає переключення з одного мовного коду на інший з метою реалізації посередництва між автором іншомовного повідомлення та його орієнтовним одержувачем. Очевидним є те, що функціонування перекладацької діяльності, крім застосування власне перекладацьких навичок, умінь та стратегій, спирається на сформованість відповідних компонентів білінгвальної комунікативної компетентності, а успішність її перебігу так чи інакше детермінується індивідуальними особливостями розвитку уваги, пам'яті, мислення, творчих здібностей, особистісних якостей та рівнем ерудованості перекладача. Процес перекладу є безперервним чергуванням автоматизованих та усвідомлених дій [5, с. 75], що розгортаються у такій послідовності: 1) розуміння думок, представлених за допомогою засобів мови оригіналу (МО); 2) переключення мислення перекладача з МО на мову перекладу (МП); 3) висловлення думок, вилучених з тексту оригіналу (ТО), засобами МП [2, с. 46–50]. Отже, у загальному вигляді діяльність перекладача передбачає реалізацію таких етапів: 1) професійно-орієнтувального (одержання тексту для перекладу, підготовка до перекладу); 2) аналітичного (розуміння, інтерпретація ТО та вибір релевантної перекладацької стратегії); 3) синтезувального (пошук відповідників, передача ТО засобами МП); 4) коригувального (корекція й редагування ТП, його здача замовнику) [1, с. 75]. З позицій особистісно-діяльнісного підходу всі ці етапи мають знайти своє відображення у процесі навчання перекладу під час організації викладання відповідних перекладацьких дисциплін у ВНЗ.

Оскільки повне, точне і глибоке розуміння ТО є надзвичайно важливим для виконання будь-якого якісного перекладу, формуванню відповідних специфічних навичок і умінь аудіювання чи читання має бути відведене особливе місце у рамках професійної перекладацької підготовки. Цілком очевидно, що реалізація аналітичного етапу будь-якого письмового перекладу, а також зорово-усного та усного перекладу з аркуша практично безпосередньо залежить від ефективності читацької діяльності. Адже саме комплексне функціонування читацьких навичок і умінь в МО, умінь переключення мислення з МО на МП, та навичок й умінь говоріння МП спостерігається під час здійснення зорово-усного та усного перекладу з аркуша. У той час як комбінація читацьких навичок і умінь в МО, умінь переключення мислення з МО на МП, та навичок й умінь писемного мовлення МП забезпечує виконання будь-яких видів письмового перекладу (повного, вибіркового, реферативного, анотативного) [2, с. 45–47]. Загалом розуміння ТО перекладачем досягається за рахунок єдності процесів його сприйняття, розуміння та інтерпретації з опорою на дискурсивний аналіз тексту та інформаційно-довідковий пошук [1, с. 45–46].

Отже, метою формування англомовної читацької компетентності у підготовці майбутніх перекладачів має бути досягнення такого рівня сформованості

читацьких навичок і вмінь, які б забезпечували максимально автоматизоване досягнення сприйняття й розуміння ТО, сприяючи його адекватній інтерпретації. На думку І. І. Халєєвої [4, с. 38-40], інтерпретація ТО спирається на володіння перекладачем різноплановими фоновими /експертними, екстралінгвістичними, соціокультурними, історичними, ситуативними знаннями, знаннями про характеристики автора ТО та потенційного реципієнта ТП, специфіку логіко-сислової організації ТО, які фактично є невичерпними, тож мають поповнюватися за кожної ліпшої нагоди в процесі навчання, у тому числі й за рахунок інтенсивного читання різноманітних за своїми жанрово-стилістичними особливостями англомовних текстів.

На відміну від аудіювання, під час читання перекладач відірваний від безпосередньої ситуації спілкування, він не має змоги орієнтуватися на міміку, жести мовця, тощо. Проте, у цьому випадку він має змогу контролювати темп надходження інформації, повертатися до незрозумілих і складних фрагментів, користуватися словниками, довідниками, консультуватися з експертами чи навіть носіями мови. При цьому інтерпретація ТО повинна керуватися принципом об'єктивності, уникати будь-яких проявів суб'єктивізму з боку перекладача, бути максимально нейтральною. Тож уміння формувати особистісне ставлення, критично оцінювати подану інформацію є не лише обов'язковими, а й небажаними для перекладацької практики, на відміну від умінь застосовувати предметні / експертні знання та власний попередній досвід.

Основною відмінністю англомовного читання як окремого виду мовленнєвої діяльності та читання як проміжної ланки перекладацької діяльності є його спрямованість. У першому випадку, розуміння тексту англомовного повідомлення є провідною метою такої діяльності, тоді ж як у випадку перекладу – лише засобом досягнення основної цілі, орієнтовною основою дії, ніби умовою математичної задачі, без точного розуміння якої правильне здійснення розрахунків є вочевидь неможливим. Крім цього, перекладацьке розуміння та інтерпретація тексту полягає в органічній єдності вмінь вилучати інформацію з огляду на конкретну комунікативну ситуацію та вмінь максимально повно фіксувати мовну форму висловлювання думок автором, інтерпретувати її семантичні, синтаксичні та прагматичні особливості з позицій носія мови для створення справді еквівалентного й адекватного ТП.

Основною проблемою навчання й контролю перекладу є його комплексність та не членованість в умовах реальної діяльності, адже всі його вищезазначені етапи реалізуються взаємопов'язано й не мають чітких меж в умовах реального посередництва. це змушує вибудовувати широко розгалужену систему вправ для його навчання на основі принципу концентричності, а отже, й ускладнює процес контролю за його опануванням та відстеження рівня сформованості окремих його компонентів. Адже розвиток умінь окремих мовленнєвих видів діяльності може цілком успішно поєднуватися із формуванням власне перекладацьких навичок і вмінь, і навпаки – опосередковано сприяти їх вдосконаленню у процесі навчання.

На основі вищевикладеного маємо можливість виокремити такі особливості організації та реалізації контролю рівня сформованості у майбутніх перекладачів англомовної компетентності в читанні:

1. Скрізний та міждисциплінарний характер контролю. В умовах сучасного ВНЗ перекладачів навчають ніби двох різних видів читання: як самодостатнього виду мовленнєвої діяльності та як компонента перекладацької діяльності, що забезпечує реалізацію її аналітичного етапу та ніби надбудовується над попереднім баченням кінцевої мети читання. Тож базові читацькі навички й уміння формуються й контролюються під час викладання практики усного та писемного мовлення

студентам, а вже згодом підлягають кристалізації та трансформації з акцентом на специфічні читацькі навички й уміння, необхідні для перекладацької інтерпретації ТО в умовах виконання конкретного виду перекладу під час викладання практичних перекладацьких дисциплін. Тож подібні навчання та контроль мають бути обов'язково ретельно спланованими та максимально погодженими між собою з урахуванням міждисциплінарних зв'язків, принципів системності та наступності.

2. Вкладеність, згорнутість та дискретність об'єктів контролю. Під час викладання практики усного та писемного мовлення конкретні рецептивні навички та мовленнєві вміння читання мають поступово укрупнюватися, упорядковуючись в погоджену систему взаємовкладених компонентів. Як наслідок, в межах практики перекладу в якості об'єктів контролю мають точно розглядатися лише специфічні рецептивні навички та вміння читання, необхідні для належної інтерпретації та перекладацького аналізу ТО, подекуди навіть синтезуючись з первинними перекладацькими навичками й уміннями.

3. Необхідність залучення контролю розуміння ТО як важливого кроку аналізу джерел виникнення та профілактики перекладацьких помилок на початкових етапах навчання перекладу. У такий спосіб контроль читацьких навичок і вмінь опосередковано дозволяє звузити коло причин виникнення перекладацьких невдач та сприяє підвищенню якості перекладу, знімаючи можливі труднощі, пов'язані з хибною інтерпретацією ТО на аналітичному етапі, тим самим дозволяючи сконцентруватися на власне перекладацьких навичках й уміннях під час як навчання, так і контролю за його результатами.

4. Спрямованість на формування навичок і вмінь самоконтролю перекладацької діяльності як глобальної мети. Систематичне здійснення контролю за розумінням писемного тексту в процесі читання має спонукати студентів до засвоєння та автоматизації певної логічної ієрархії дій самоконтролю у процесі перекладу, озброїти їх дієвими засобами її реалізації, сприяти підвищенню якості інтерпретації ТО.

5. Різноманітність залучених засобів контролю рівня сформованості англomовної компетентності в читанні. Для кожного окремого випадку контролю мають бути відібрані релевантні засоби. Для практики усного й писемного мовлення альтернативний контроль пропонує безліч варіантів: починаючи від банальної відповіді на запитання за змістом прочитаного, закінчуючи складними проектами та власне випереджувальними завданнями на переклад. Тоді ж як контроль розуміння ТО в межах практичних перекладацьких дисциплін передбачає розробку тестових завдань відповідного типу й виду, написання анотацій, рефератів, укладення схем тощо.

6. Необхідність розробки та реалізації контролю рівня сформованості англomовної компетентності у читанні майбутніми перекладачами як невід'ємного компонента письмового, усно-зорового та усного перекладу з аркуша.

Безперечно, наступним важливим кроком є визначення змісту контролю, а саме органічний розподіл його об'єктів поміж кількома навчальними дисциплінами, з'ясування переліку рецептивних навичок і вмінь, властивих для здійснення окремих видів перекладу, установлення їхніх взаємозв'язків з власне перекладацькими навичками й уміннями та визначення адекватних їм засобів контролю, у чому й вбачаємо перспективу подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Гавриленко Н. Н. Понять, чтобы перевести. Перевод в сфере профессиональной коммуникации. Книга 2 / Н. Н. Гавриленко. - М.: НТО имени С. И. Вавилова, 2010. - 206 с.

2. Нелюбин Л. Л. Переводоведческая лингводидактика : учеб.- метод. пособие / Л. Л. Нелюбин, Е. Г. Князева. - 3-е изд., перераб. и доп. / Л. Л. Нелюбин. - М.: Издательство «Флинта», 2009. - 319 с.
3. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. - М.: Издательство «Флинта», Издательство «Наука», 2003. - 317 с.
4. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / И. И. Халеева. - М.: Высш. шк., 1989. - 246 с.
5. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. - Вінниця : Нова книга, 2013. - 376 с. - (Серія «UTTA Series»).

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.

КОРОЛЬ Т.

Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», Украина

ОСОБЕННОСТИ КОНТРОЛЯ УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В ЧТЕНИИ У БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ

В статье рассмотрена специфика организации и реализации контроля англоязычной компетентности в чтении в общем процессе подготовки будущих филологов-переводчиков с позиций личностно-деятельностного подхода и учетом роли чтения как одного из ключевых видов речевой деятельности, необходимой для осуществления письменного, зрительно-устного и устного перевода с листа.

Ключевые слова: англоязычная компетентность в чтении, будущие переводчики, контроль, восприятие текста, понимание текста, интерпретация текста, переводческий анализ текста, письменный перевод, устный перевод с листа

KOROL T.

Higher Educational Institution of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade", Poltava, Ukraine

PECULIARITIES OF ASSESSMENT OF FUTURE TRANSLATORS' AND INTERPRETERS' ENGLISH READING COMPETENCE LEVEL

The given article is devoted to the up-to-date problem of the enhancement of future interpreters' and translators' training in modern higher educational establishments. It is aimed at the studies of the peculiarities of planning and implementation of the efficient assessment of English reading competence taking into account the peculiarities of interpreters' and translators' training at higher school and the role of reading in the translation / interpretation process. The main research results in this sphere have been grouped and analysed.

Translation / interpretation has been defined as the cognitive and creative process based on the bilingual competences in reading or listening on the one hand and writing or speaking on the other, involving interlingual switching to provide cross-cultural intermediation. The main components of translation / interpretation process have been examined and the place of reading in it has been singled out. The peculiarities of reading a source text at the analytical stage of translation or sight interpretation have been commented on. The necessity of continual assessment of English reading competence during translators' and interpreters' training at the lessons of English practice and Translation and Interpretation practice has been proved and its particular features distinguished.

Keywords: English reading competence, future translators and interpreters, assessment, text perception, text comprehension, text content interpretation, translation text analysis, translation, sight translation